

Lezen in het beroepsonderwijs

Erik Vandewalle

De meeste jongens en meisjes uit het beroepsonderwijs lezen niet (graag). Een grote groep leest nooit of bijna nooit een boek. Lezen is voor hen iets onbekends, iets wereldvreemds. De cultuur die zij meekrijgen van thuis, is heel dikwijls totaal verschillend van het cultuurmodel dat op school wordt gehanteerd en waarin lezen naar 'waarde' wordt geschat. De groeiende aanwezigheid van migrantenjongeren in het beroepsonderwijs verscherpt in bepaalde gevallen deze problematiek alleen maar. De weg naar het boek, laat staan naar wat elitair 'het betere boek' wordt genoemd, is lang niet voor alle kinderen en jongeren toegankelijk, ondanks alle mogelijke initiatieven en promotiecampagnes als de Jeugdboekenweek en boekenbeurzen allerlei.

Lezen is voor leerlingen uit het beroepsonderwijs iets wat ze dikwijls niet, of in vele gevallen onvoldoende hebben geleerd in het basisonderwijs. Leesplezier is iets wat ze hoegenaamd niet kennen. 'Lezen' en 'plezier' zijn voor de meesten van hen zelfs tegenstrijdige begrippen. Lezen betekent voor de meeste beroeps-klasleerlingen iets dat inherent verbonden is en blijft met vroegere schoolse gebeurtenissen. De realiteit leert ons nu dat hun schoolcarrière er in de meeste gevallen één is van veel vallen en opstaan. Veel school-, laat staan leesplezier is er aan die jongeren niet meegegeven.

Lezen moet dus worden aangeleerd. De leerlingen moeten om te beginnen inzien dat lezen niet noodzakelijk een echt schoolvak hoeft te zijn, waarvoor per sé een goed cijfer moet worden gehaald. Lezen is iets dat moet gebeuren in een gezellige omgeving, in een ruimte waar geen druk en dreiging van buitenaf bestaat, in een plaats waar de lezer zich 'thuis' voelt. M.a.w. lezen kan eigenlijk moeilijk in een schools klaslokaal. Toch is dat de ruim-

te waar leerlingen gemiddeld zeven à acht uren per dag vertoeven en dat gedurende vier en een halve dag per week. Toch is dat de plaats waar wij het als leerkrachten moeten waar maken.

Uit dit alles blijkt nog maar eens dat lesgeven in het beroepsonderwijs een uitdaging is en blijft. Zo is het o.a. een immense opgave voor iedereen die lesgeeft in dat type onderwijs, om naast het aanbrenge van allerlei sociale (basis)vaardigheden, beroepsbekwaamheden enzoverder ook nog eens aan leessensibilisering te doen. Het lezen van boeken kan immers een wezenlijke bijdrage vormen in de persoonlijkheidsontwikkeling van jongeren, zowel op cognitief als affectief gebied.

Graag lezen

Hoe kan je deze leerlingen ertoe brengen om de stap te zetten tot graag lezen? Iedereen die dagdagelijks lesgeeft in het beroepsonderwijs, kan hierop negatief antwoorden, d.w.z. hij of zij kan zeggen wat je

niet mag doen. Die vraag positief beantwoorden is veel moeilijker. Een pasklaar antwoord is niet voorhanden, omdat te veel verschillende elementen hierin een rol spelen. Eén ding staat buiten kijf: de leerlingen zullen pas graag lezen, wanneer ze een spannend, plezierig, grappig... boek in handen krijgen en wanneer ze de tijd hebben leren nemen om zich te laten 'meeslepen' door het verhaal.

Het spreekt dan ook vanzelf dat het medium film veel meer invloed op de beroeps-klasleerlingen heeft dan het boek. Film is 'hun' medium. De snelle opeenvolging van acties, de meestal gemakkelijk te volgen plot en de combinatie van zoeterige romantiek, vaak overbodig geweld en niet ter zake doende horror vormen echter heel dikwijls de ingrediënten die de filmkeuze van deze leerlingen bepalen. Opdringerige filmaffiches en misleidende commercials bevestigen hen in de juistheid van hun 'keuze'.

De leraar Nederlands of Project Algemene Vakken moet nu, beperkt door de vier muren van zijn klas of in het beste geval door de schoolruimte, opboksen tegen een miljardenindustrie die geen middelen onverlet laat om haar jaaromzet te vergroten. Voorwaar geen sinecure! Een ongelijke strijd strijden is onzinnig. Het enige wat je als leraar nog kan doen, is het voor deze leerlingen zo attractieve medium film gebruiken om hen te lijmen. Ik wil hoegenaamd niet de pretentie hebben om hier te beweren een tovermiddel te hebben gevonden om mijn leerlingen tot lezen te brengen. Wel stel ik vast dat film bij leerlingen kan leiden tot lezen.

Van passieve kijker tot actieve lezer

Hieronder volgen twee lesvoorbeelden. Beide lessen zijn door mij al één of meerdere keren uitgeprobeerd. Het succes was niet altijd wat ik had verwacht. Oorzaken

hiervoor zijn velerlei en het zoeken ernaar valt eigenlijk buiten het concept van dit artikel. Toch wil ik zeker en vast niet de indruk wekken dat er geen positieve resultaten werden bereikt. Niets zou minder waar zijn. Verschillende van mijn (oud)leerlingen zijn nu nog steeds vaste bibliotheekbezoekers en verwoede lezers. Pretenderen dat mijn manier van werken aan de basis ligt van hun leesplezier, gaat me te ver. Wel durf ik stellen dat één van de volgende werkmetho- des waarschijnlijk een positieve stimulans zal geweest zijn in hun evolutie tot lezer.

Wanneer wordt besloten om het medium film te gebruiken in de klas, lijkt het me heel verstandig om vooraf samen met de leerlingen strikte 'spelregels' te bepalen. Dit is zeer belangrijk omdat de meeste leerlingen niet de attitude hebben om met een kritisch oog te kijken naar wat hen wordt voorgeschoteld. De meesten worden meegesleurd door dat wat ze zien. Nooit hebben ze geleerd om naar een film te kijken. De leerlingen moeten dus op voorhand weten dat film op school meer is dan het bekijken van beeldjes om op die manier te ontsnappen aan het gewone lesgebeuren.

Het is ook niet onbelangrijk om met de leerlingen praktische afspraken te maken zoals bijvoorbeeld:

- de leraar bepaalt wanneer film in de les kan;
- voor of na de film volgt altijd een opdracht;
- een film wordt altijd uitgezien, d.w.z. dat de eindgeneriek ook wordt bekeken;
- tijdens het filmkijken wordt zo weinig mogelijk gepraat;
- er wordt zeker en vast niets gegeten of gedronken tijdens de film;
- de kleinste leerlingen moeten vooraan zitten.

Voor mensen die geen ervaring hebben in het beroepsonderwijs, lijken die afspraken misschien vergezocht of getuigen ze van een tekort aan vertrouwen in de leerlingen. Niets is echter minder waar. Dergelijke afspraken zijn nodig en groeien uit respect

voor de beroepsklasleerlingen. Pas wanneer een les een bepaald geordend geheel vormt, ontstaat een situatie waarin de leerling in staat is om iets te 'leren'.

Dit lijstje is niet volledig. Het wil alleen een indruk geven van praktische, materiële moeilijkheden die zich kunnen voordoen en die, via de nodige ruggespraak met de leerlingen vooraf, kunnen worden vermeden.

VOORBEELD 1

Ter afronding van het thema *Avontuur* wordt besloten om een avonturenfilm te bekijken. Vooraf heb ik al enkele films geselecteerd. Uit dat met opzet beperkt gehouden lijstje van drie, mogen de leerlingen een film kiezen. Uiteraard heb ik ervoor gezorgd dat van de drie films een Nederlandstalig boek bestaat. De keuze van de leerlingen was *Indiana Jones and the temple of doom*. Het boek met de gelijkaardige titel is geschreven door James Kahn en uitgegeven bij Bruna.

Uit het boek van de film worden kleinere en grotere leesteksten geselecteerd. Rekening houdend met het leesniveau en het leestempo van de leerlingen, worden de teksten verdeeld zodat elke leerling ongeveer een tiental minuten effectief aan het lezen is. Er wordt de leerlingen niet precies voorgedragen wat de bedoeling is van de leesbeurt, m.a.w. er wordt van hen verwacht dat ze het boekfragment op een globale manier gaan lezen.

Wanneer iedereen hiermee gedaan heeft, wordt de leerlingen verteld dat ze de film van de leestekst gaan bekijken. Algemeen enthousiasme. Na het bekijken van de film is er een korte bespreking. De bedoeling hiervan is de leerlingen de kans te geven om eerste indrukken, gevoelens en eventuele onduidelijkheden aangaande de film kwijt te raken in een klassikaal gesprekje.

Wanneer iedereen hiertoe de kans gekregen heeft, worden de leerlingen verdeeld in groepjes van maximum vijf. Om te beginnen spreken de leerlingen van elke groep af

wie van hen wil optreden als gespreksleider. Het is deze leerling die later de groepsresultaten in een plenaire bijeenkomst zal weergeven.

Nu pas wordt het voor de meeste leerlingen duidelijk wat het verband is tussen de leesbeurt en het bekijken van de film. In groep gaan de leerlingen ofwel hun tekst (gedeeltelijk) voorlezen aan de anderen, of kort vertellen waarover hun leesfragment handelt. Wanneer iedereen uit de groep aan bod is gekomen, gaan de groepsleden onderling bepalen welk gelezen fragment eerst in de film te bekijken was, welk het tweede fragment was enz.

Wanneer alle groepen gedaan hebben, volgt een plenaire bijeenkomst. Elke gespreksleider brengt verslag uit van de resultaten van zijn groep. De andere leerlingen luisteren en kunnen eventueel opmerkingen geven of verbeteringen aanbrengen. In sterke klassen moet het mogelijk zijn om een dergelijke oefening ook klassikaal op te lossen. Een sterke leiding van de leerkracht is in dit geval een absolute noodzaak.

VOORBEELD 2

Het is niet altijd noodzakelijk om te werken met een volledige langspeelfilm, alhoewel de leerlingen hierover waarschijnlijk wel anders zullen denken. In tegenstelling tot het eerste voorbeeld, waar een langspeelfilm integraal wordt bekeken, vraagt deze manier van werken een veel striktere voorbereiding wat het gebruik van de videorecorder betreft. Van tevoren een exacte timing vastleggen, de videorecorder instellen op het juiste beeld (een teller is hier een onmisbare functie), nagaan of de afstandsbediening het wel doet enz. zijn technische puntjes die vooruit moeten worden gecontroleerd. Een feilloos verloop ervan is noodzakelijk om de eigenlijke les een goede startbasis te geven.

Er wordt de leerlingen van tevoren gezegd, dat de film waarmee ze gaan werken *niet* integraal zal worden bekeken. Omdat de

beroepsklasleerlingen film nog altijd zien als 'ontspanning', is het volgens mij noodzakelijk om hun dit vooruit te zeggen. Zo weten de leerlingen bij voorbaat wat ze niet moeten verwachten en zullen ze de te volgen les met een totaal ander verwachtingspatroon beginnen.

Liefst aansluitend bij het verloop van een thema, alhoewel dit niet strikt noodzakelijk is, wordt een jeugdroman gezocht die direct te maken heeft met het behandelende onderwerp. Uiteraard is gezocht naar een verfilmd boek of een boek dat geschreven is n.a.v. een film. Uit het boek wordt een (spannende) passage gezocht, die ook in de film op een boeiende manier in beeld gebracht is. Dit filmfragment staat klaar om bekeken te worden op de video.

Wat vooraf gaat aan het filmfragment wordt door de leerkracht zo sfeerrijk mogelijk ingekleed. Dat kan gebeuren door uit het boek een aan het filmfragment voorafgaand (hoofd)stuk voor te lezen. Afhankelijk van het vertelvermogen van de leerkracht kan het voorlezen vervangen worden door een vertelmoment. Dit heeft het voordeel dat op een kortere tijdsduur het te bekijken filmfragment kleurrijker kan worden ingekleed en dat een samenvatting kan worden gegeven van wat in het verhaal al gebeurde. Het nadeel hiervan is dat volledig wordt afgestapt van de taal uit het boek. De keuze van werkwijze wordt echter niet zozeer door de leerkracht maar wel door het (gemiddelde) leesniveau van de klas bepaald.

Op het moment dat zowel het voorlees- als het vertelmoment naar een hoogtepunt gaan, wordt onderbroken om te kijken hoe de film die climax in beeld brengt. Na het filmfragment wordt opnieuw overgestapt naar het boek. Vooral met dit laatste hebben heel wat leerlingen moeilijkheden. Veel hangt dus af van de keuze van dat overstapmoment. Wanneer leerlingen, na het bekijken van een spannend filmfragment, moeten overstappen naar een beschrijving in een boek, spreekt het vanzelf dat je als

leerkracht vraagt om moeilijkheden. Anders is het wanneer die overstap gebeurt op een spannend moment, of op een moment wanneer in de film een ontknoping van het verhaal wordt verwacht. Gebruik makend van de nieuwsgierigheid van de leerlingen, kan hier veel vlotter overgeschakeld worden van film naar boek.

Essentieel in heel dit voorbeeld blijft de juiste keuze van zowel boek- als filmfragment. Zelf heb ik het uitgeprobeerd met het boek **De Goonies** naar de film van Steven Spielberg. Het boek is geschreven door James Kahn en uitgegeven bij Bruna.

Welke films? Welke boeken?

U begrijpt dat het onzinnig is om zelfs maar een poging te ondernemen om een lijst samen te stellen die direct bruikbaar is in het (beroeps)onderwijs. De heterogeniteit van het beroepsklaspubliek en de grote diversiteit aan totaal verschillende beroepsopleidingen maken het opstellen van dergelijke lijst(en) bijna onmogelijk. Wat hieronder volgt, is een suggererend werklístje voor het beroepsvoorbereidende jaar.

BOEK	FILM
De Witte Ernest Claes Diverse uitgeverijen	De Witte van Sichem Robbe de Hert
De Gremlins Gipe George Bruna (1984)	De Gremlins Steven Spielberg
Gaston en Leo in Hong Kong Jos Vandelooy Antwerpen: Standaard Uitg.	Gaston en Leo in Hong Kong Paul Cammermans
E.T. W. Kotzwinkle Amsterdam: W-L (1983)	E.T. Steven Spielberg
De beer Daniële Heyman Baarn: Thieme (1988)	De beer Jean-Jacques Annaud

Leesbegeleiding is en blijft noodzakelijk

Andere mogelijkheden waarbij het medium film de leerlingen kan stimuleren tot het lezen van een boek zijn legio, de creativiteit van de lesgever zal ook hier een extra ondersteunende functie hebben.

Wel blijft het mijns inziens belangrijk ervoor te zorgen dat leerlingen die uiteindelijk toch naar een boek grijpen, begeleid blijven bij hun leeskeuze. Daarom is het ook aan te raden om, daar waar mogelijk is, vanaf het eerste jaar beroepsonderwijs (of vroeger) klassikale bibliotheekbezoeken in te lassen in het lessenrooster. Een groepsbezoek is immers altijd minder bedreigend dan een individueel bibliotheekbezoek en is voor (hopelijk) vele leerlingen een eerste stap in de richting van een blijvende leesattitude.

Erik Vandewalle
Dorpsstraat 164
2940 Stabroek

TUSSEND O O R

"Droefheyt vol joleys"

De theaterproductie "Droefheyt vol joleys" van de groep AQUIZI is een poëtische reis doorheen de Nederlandse literatuurgeschiedenis van de 11de tot de 18de eeuw.

Het is de bedoeling om deze productie als 'didactisch materiaal' aan scholen aan te bieden. De doelgroep bestaat uit leerlingen en studenten vanaf de hoogste twee jaren van het secundair onderwijs. "Droefheyt vol joleys" encenseert vele bekende gedichten uit de lessen Nederlands en wil zo het publiek op een speelse manier confronteren met de kunst van het geschreven en gesproken woord.

Inlichtingen: Viviane Van Stappen,
Stationsstraat 40A, 2870 Puurs,
tel. 03/889.60.29.

TUSSEND O O R

Davidfonds/Infodok

Vanaf begin maart gaan de Leuvense uitgeverijen Davidfonds en Infodok samen voor hun jeugdboekenfondsen. Davidfonds/Infodok wordt meteen de belangrijkste uitgever van kinder- en jeugdboeken in Vlaanderen.

Op het einde van de jaren '70 ontstond uit de jeugdbeweging een nieuwe uitgeverij Infodok, die al spoedig werd geassimileerd met 'het betere kinder- en jeugdboek'. Infodok publiceert heel wat Vlaamse en internationale auteurs, en is stevig ingeplant in Nederland. Omdat de middelen ontbraken om de explosieve groei financieel volledig te dragen, zocht Infodok toenadering tot het Davidfonds. Onder meer inzake kinder- en jeugdboeken heeft deze 115-jarige uitgeverij de jongste jaren een nieuwe dynamiek ontwikkeld, zoals ook blijkt uit verschillende belangrijke prijzen die ze onlangs wegkaapte.

Contactpersonen:

Jos Baeckens (directeur Infodok), Brabançonnestraat 95A,
3000 Leuven, tel. 016/22.87.44.

Norbert D'hulst (secretaris-generaal Davidfonds), Blijde-
Inkomststraat 79-81, 3000 Leuven, tel. 016/22.18.01.